

Valglinnastumine Euroopas

Euroopa on üks kõige linnastunumaid maailmajagusi — linnades elab ligikaudu 75% elanikkonnast. Euroopa linnade tulevik on aga murettekitav. Enam kui veerand Euroopa Liidu territooriumist on nüüdseks otseselt linnade kasutuses.

Aastaks 2020 elab linnades ligikaudu 80% eurooplastest ning seitsmes riigis on linnaelanike osakaal vähemalt 90%. See põhjustab linnades ja nende ümbruses terava nõudluse maa järele. Me kõik oleme iga päev tunnistajaks kiiretele, silmnähtavatele ja vastuolusid tekitavatele maakasutuse muutustele, mis kujundavad maastikke ning mõjutavad linnade ja nende ümbruse keskkonda rohkem kui iial varem.

Linnad laienevad, vähendades ka ühest linnast teise ning linna ja linnast välja liikumise aega ja vahemaid. Selline elulaadi ja tarbimise muutustest tingitud laienemine leiab hajutatult aset kõikjal Euroopas ning seda nimetatakse valglinnastumiseks. Senine kogemus osutab üheselt, et viimase 50 aasta jooksul on linnade kasvuga kõikjal Euroopas kaasnenud valglinnastumine.

Valglinnastumine toimub juhul, kui maakasutuse muutuste ning linlikele maakasutusviisidele ülemineku kiirus ületab teatud alal teatud aja jooksul rahvastiku kasvukiiruse. Valglinnastumist peetakse praegu õigustatult Euroopa linnade üheks suurimaks ühiseks probleemiks.

Hiljutine üle-euroopaline uuring näitab linnade jätkuvat ning kiiret laialivalgumist: kümnendi jooksul enam kui 5% (joonis 1), mis võrdub Luksemburgi kolmekordse pindalaga. Kõige nähtavamate valglinnastumise mõjudega alad asuvad neis riikides või piirkondades, mille rahvastikutihedus on suur ja majandustegevus aktiivne (Belgia, Madalmaad, Lõuna- ja Lääne-Saksamaa, Põhja-Itaalia,

Pariisi piirkond) või kus on kiire majanduskasv (Iirimaa, Portugal, Ida-Saksamaa, Madridi piirkond). Eriti ilmne on valglinnastumine riikides või piirkondades, mida on toetanud EL regionaalpoliitika ja rahastamine. Uusi arengumustreid võib täheldada ka väiksemate linnade ümbruses ja maal, piki transpordikoridore ning paljudes, harilikult jõeorgudega seotud paikades piki rannikut.

Euroopa linnade kasvu tõukejõuks on ajalooliselt olnud linnaelanikkonna kasv. Praegu aga toimub valglinnastumine mitme eri teguri mõjul isegi siis, kui rahvaarvust tulenev surve on väike või puudub üldse. Nende juured peituvad soovis kasutada uut elustiili eeslinnas, linnasüdamest eemal.

Selliste suundumuste taga on nii mikro- kui ka makrotasandi sotsiaalmajanduslikud arengutendentsid. Linna arengus mängivad tähtsat osa transpordisüsteemide kvaliteet, maa hind, inimeste eluaseme-eelistused, demograafilised suundumused, kultuuritraditsioonid ja kultuurilised piirangud, olemasolevate linnaalade atraktiivsus. Teiseks oluliseks mõjuriks on planeeringupoliitika rakendamine nii kohalikul kui ka piirkondlikul tasandil. Valglinnastumisele on veelgi hoogu lisanud infrastruktuuri arendamine EL ühtekuuluvusfondi ja struktuurifondide toel, sest see on parandanud transpordiühendusi ja suurendanud inimeste liikuvust.

Linnad on oma olemuselt kohad, kus väikestele aladele on koondunud suur hulk inimesi. Majandusliku ja sotsiaalse arengu seisukohast on sellel mõningaid ilmseid eeliseid. Mõnes mõttes võib see isegi olla keskkonnale kasulik. Näiteks on maa- ja energiakulu linnades enamasti

vähem kui hajaasustusega aladel. Linnad võimaldavad mastaabisäästu jäätmekäitluses ja reoveepuhastuses. Terviseohtlikust joogiveest, puudulikust reoveepuhastusest ja kehvast eluasemest tingitud tavapärased keskkonnatervise probleemid on Euroopa Liidu linnades

seepärast suuresti kadunud. Sellele vaatamata kannatab linnaelanikkond raskete kohalike keskkonnaprobleemide all, nagu müra, tugeva mõjuga õhusaaste, jäätmed, magevee piiratud kättesaadavus ja avaliku ruumi vähesus.

Joonis 1 Linnade ja muu tehiskeskonna laialivalgumine, 1990–2000

Allikas: Corine maakasutuse andmebaas, EKA.

Praegune uute, väikese asustustihedusega linnaalade tekkimise suundumus suurendab aga tarbimist. Ruumikulu ühe elaniku kohta on Euroopa linnades viimase 50 aastaga enam kui kahekordistunud. Viimase 20 aasta jooksul on hoonestusalade pindala mitmes Lääne- ja Ida-Euroopa riigis suurenenud 20% võrra, samas kui rahvastik on kasvanud vaid 6% võrra. Eriti suureks väljakutseks jääb linnaplaneerijate ja -juhtide jaoks transport (liikuvus). Transpordiinfrastruktuur mõjutab maastikke mitmel moel. Üleujutuste mõju suurendav pinnase sulgemine ning looduslike alade killustumine on nende seast vaid kaks näidet.

Liikuvus ja juurdepääsetavus on Euroopa territoriaalse ühtekuuluvuse võtmetegurid. Nad on olulised ka kohalike

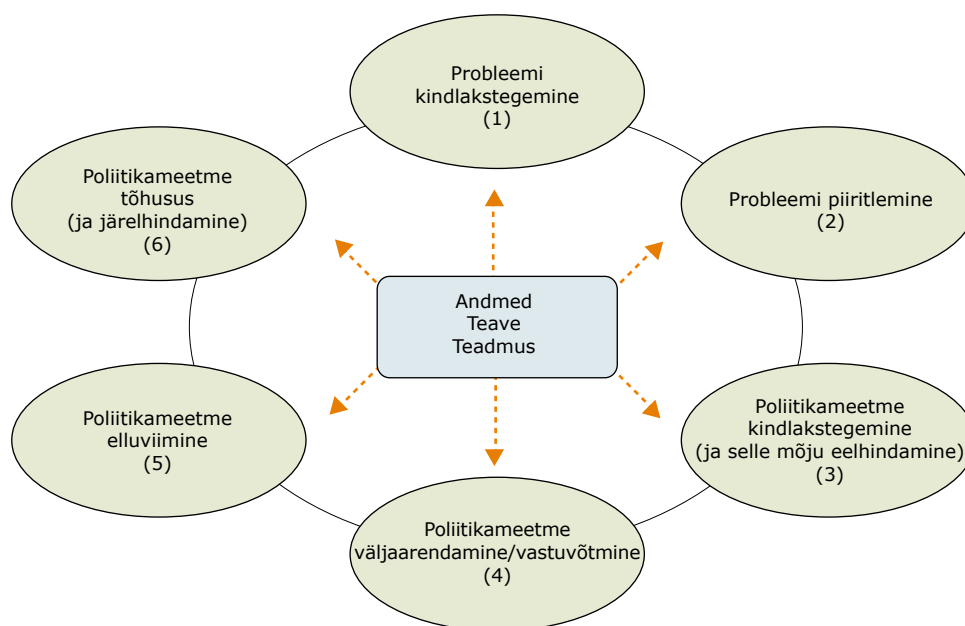
kogukondade elukvaliteedi tõstmisel. Prognooside kohaselt pikeneb linnades autoteedel läbitavate kilomeetrite arv ajavahemikus 1995–2030 40% võrra. Autode omanike arv ei ole EL-10 riikides seni veel EL-15 riikide tasemeni jõudnud. See annab alust oodata edasist kasvu.

Kui midagi ette ei võeta, sagenevad aastaks 2010 oluliselt liiklusummikud ning ummikute tingitud kulud suurenevad ligikaudu 1%-ni Euroopa Liidu SKTst. Transpordiinfrastruktuuri arendamine tähendab aga muudki kui pelgalt uusi maanteid ja raudteid. See infrastruktuur peaks sobituma ülemaailmsesse lähenemisviisi, milles võetakse arvesse kohaliku ja linnamajanduse ülesehitamisele ja püsimisele suunatud investeeringute tegelikke mõjusid. Ta peaks olema

keskkonnakahjusid vähendava tasakaalustatud ja polütsentrilise arengu osa.

Valglinnastumise piiramise strateegiad ja vahendid sõltuvad aga suuresti arvukate ja üksteist vastastikku mõjutavate valitsustasandite tänastest reaalsustest, alates kohalikest ja lõpetades Euroopa tasandiga. Eriti kehtib see planeeringueelarveid kujundavate oluliste rahavoogude kohta. Planeeringupoliitika peegeldab praegu sageli turuloogikat, peaks aga peegeldama linna arenguvisioni, milles keskkonna- ja sotsiaalsed kaalutlused on täielikult arvesse võetud planeeringupoliitika tsükli kõigis etappides, alates probleemi kindlakstegemisest ja poliitika kujundamisest ning lõpetades elluviimise ja järelhindamise etappidega. See võib mitmeti kasu tuua, sealhulgas

Joonis 2 Andmete, teabe ja teadmusele tugineva poliitikatsükli peamised etapid

Allikas: EKA.

- tagada poliitika sidususe poliitikatsükli kõigis etappides (vt joonis 2);
- parandada asutustevahelist koostööd kõigil vastutustasanditel;
- võimaldada EL tasandil valglinnastumise vältimiseks ja leevendamiseks tõhusalt ära kasutada struktuurifonde ja ühtekuuluvusfondi ning keskkonna-alaseid määrusi;
- tasakaalustada turutõrkeid, mis põhjustavad valglinnastumist, mõjutades linnade ja linnalähini ning linnadevaheliste alade maa hinna kohta saadavaid signaale;
- aidata kõrvutada ja jagada kompaktsete linnade arendamise hea praktika näiteid;
- luua linnadesse rohealasad.

Bibliograafia

EEA (2006), *Urban sprawl in Europe – the ignored challenge*, Euroopa Keskkonnaagentuuri aruanne nr 10/2006, Euroopa Keskkonnaagentuur, Kopenhaagen.

European Environment Agency
Kongens Nytorv 6
1050 Copenhagen K
Denmark

Tel.: +45 33 36 71 00
Fax: +45 33 36 71 99

Web: eea.europa.eu
Enquiries: eea.europa.eu/enquiries

